

טבע ישראל מוכן לרוחניות ולכן החטא חיצוני להם

מדוע מביאים שעיר; מדוע הדם מוזה בקודש הקודשים; עניין השעיר שנשלח לעזאזל; עניין הגורלות; מדוע צריך שני שעירים, ודבר זה (=המדרגה העל-טבעית) מיוחד לישראל. כי אין נפש ישראל נפש בהמית, מוטבעת(ת) בגוף²²⁰. ולכך אמרה תורה שייקח מאת בני ישראל "שני שעירים". מפני כי השעיר דמו כדם האדם - ולכך שחטו בני יעקב שעיר עזים "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֶּתֶנֶת בְּדָם" (בראשית לז, לא)²²¹. והדם הוא הנפש. ומפני כי יש לישראל נפש אדם²²², לא נפש בהמה, לכך יהיה כפרתם שעיר עזים, שדמו כדם האדם. וזהו מעלת ישראל מצד עצם ישראל שהוא הנפש. [אבל קרבן אהרן - פר, כי קרבן זה הוא קרבן אהרן, כדכתיב (ויקרא טז, א): "פֶּרֶת הַחֹטְאֵת אֲשֶׁר לוֹ", כי הוא נקרא "כהן הגדול" ראוי שיהיה קרבנו גדול, ולכך קרבנו פר ואיל].

שני שעירים, אשר האחד לה' והאחד לעזאזל, גם עניין הגורלות: מפני כי השעיר הזה, אשר הובא דמו לפני ולפנים, מורה על מעלת נפש ישראל, אשר יש לנפש שלהם הסרה מן הגופניות. ולכך הובא הדם לכפר לפני ולפנים, אשר הוא קדוש ומקודש מכל גוף. ואם כן, החטא בישראל, אחר שנפשם קדושה וטהורה מצד עצמם, אינו מצד עצם הנפש. שהרי נפשם מצד עצמם - קדושה וטהורה! שאם לא כן, לא יהיה ראוי להביא

הערות - ילמד ענוים דרכו

220 תפארת ישראל פרק א: "מצוות התורה - שהם הפעולות האלוהיות - מתייחסות אל ישראל, שלפי מעלת נפשם הם מוכנים אל הפעולות האלוהיות והם ביחוד להם. אבל עכו"ם מצד חסרונם ופחיתותם - אינם ראויים לפעולות האלוהיות שהם המצוות"; גבורות השם פרק מד: "עם שכל בני אדם משותפים בצורה זאת, מכל מקום יש חילוק: כי כמו שהאדם נבדל משאר בעלי חיים במה שהאדם הוא שכלי ושאר בעלי חיים הם בלתי שכלי, כך יש בין האומות גם כן הבדל: שיש אומה נוטה אל החומר יותר - ויעיד עליהם מעשיהם, שנמשכים אחר הזנות ודברים מתועבים - זה יורה על החומריות שבהם. ואצל ישראל - אף המידה הפחותה שבהם יורה על השכל. שהמידה הפחותה שהם 'קשי עורף' - אינם חוזרים מדרכיהם, וזה יורה על העמידה והקושי, וזהו מעניין השכל שאין לו השתנות. והמידה הנבחרת שיש לאומות מורה על החומר, כמו שאמרנו ז"ל: 'העכו"ם קלים לשוב בתשובה'".

221 כן כתב בבראשית רבה פד, יט: "ויקחו את כתונת הפסים וישחטו שעיר עזים - ולמה שעיר עזים? שדמו דומה לשל אדם".

222 כלומר לאדם יש צלם אלוהים, גבורות השם, פרק ד: "ומפני כי ישראל הם האדם באמת, כאשר אמרו ז"ל (יבמות סא, א): 'אתם קרויים אדם, שנאמר: ואתם צאני צאן מרעייתי אדם אתם, אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם'. ולפיכך יכנסו בגדר האדם אשר אמרנו למעלה..."; דרך חיים ב, ה: "ישראל נקראים אדם, כדכתיב: 'אדם אתם', כי לפי שאינם בעלי עבות החומר ולכך נקראים אדם, שהאדם כמו שאמרנו למעלה אין לו חומר הבהמה. כך הם ישראל שהם עוד יותר נבדלים מן החומר. לכך ראויים שיקראו אדם, בשביל שהם נבדלים מן עבות החומר". ועיין עוד בהרחבה בדרך חיים ג, יד.

הדם במקום קודש הקודשים. אבל החטא הזה אינו מצד נפש ישראל, רק הוא בשביל גירוי השטן, אשר הוא מתגרה בישראל²²³, ומצד הזה בא החטא. ולכך אמרה תורה כי מצד שישראל יש להם נפש טהורה ויש להם קרבן להקריב לפני ולפנים - אם כן החטאים שישראל עושים הוא מיצר הרע, שהוא השטן, לא מצד עצמם²²⁴.

עד שיש לשטן, הוא היצר הרע, חלק בישראל - הם החטאים, שהם מצד היצר הרע, ולכך אמרה תורה שיינתן (הכהן את) עוונות ישראל על השעיר השני, וישלח השעיר במדבר, עד שייקח (בחזרה) חלקו מן ישראל, אשר יש לו אצלם²²⁵.

וחס ושלום לא שיהיה כאן הקרבה אליו כלל, שהיא העבודה²²⁶, רק נקרא: "וְשַׁלַּח

הערות - ילמד ענוים דרכו

223 בישראל דווקא, יותר מאומות העולם. עיין נצח ישראל פרק ב: "ויש לשאול: מפני מה דווקא מגרה באותו שיש לו מעלה? ופירוש דבר זה, כי מי שיש לו מעלה גדולה יותר ממה שהוא לשאר אדם, נחשב דבר זה כאילו הוא יוצא מן הסדר והשיעור, ובשביל זה דבק בהם כוח אשר הוא מבטל מעלתם, אשר הוא חוץ מן שיעור המוגבל. ולכך ישראל, אשר ירשו מעלה העליונה היוצא חוץ לשיעור, דבק בהם כוח הרע, הוא היצר, אשר הוא מוכן לבטל אותה מעלה עליונה, לפי שיוצא מעלתם משאר אדם. וכן תלמידי חכמים, שיש להם עוד יותר מעלה, דבק בהם כוח אשר הוא מוכן לבטל המעלה אשר אינה לשאר בני אדם.

ודבר זה תמצא מבואר, כי השטן, הוא היצר הרע (ב"ב טז, א), היה מגרה בישראל כאשר קנו ישראל המעלה העליונה. והוא כאשר הוציא השם יתברך את ישראל ממצרים ונתן להם התורה, וכזה קנו ישראל המעלה על הכל, עד שהכתוב אמר עליהם: 'אמרתי אלוהים אתם ובני עליון כולכם, אכן כאדם תמותון', וזה נאמר בשעה שקיבלו ישראל התורה, שהיו ישראל במעלה היותר עליונה, והיא יוצא מן גדר שאר אדם, והיא דבק בהם הכוח המוכן לבטל דבר שהוא יוצא מן הגדר. ולכך באותה שעה שקיבלו התורה, שהיה מעלתם על הכל, יצא החטא אל הפעל, לא קודם ולא אחר נתינת התורה..."

224 יש חטאים הנעשים מצד שכן טבע הנפש. אבל עם ישראל טבע נפשם ישר עם מצוות התורה. וכל חטא נובע מהסתה חיצונית שעיוותה את טבעם. ועל כן כשעושים תשובה - החטא שהוא חיצוני סר מהם, ונשארים טהורים. אבל מי שטבע נפשו רע, אפילו ישוב על מעשה זה או אחר, עדיין נפשו רעה, ואין יבוא אל שער המלך בבגדים צואים?

225 מקור הדברים שהשליחה של השעיר למדבר היא שליחה אל השטן - בפרקי ד"ר א פרק מה: "אמר סמאל לפני הקב"ה: ריבון כל העולמים! על כל אומות העולם נתת לי רשות ועל ישראל אין אתה נותן לי? אמר לו: הרי יש לך רשות עליהם ביום הכפורים - אם יש להם חטא, ואם לאו - אין לך רשות עליהם. לפיכך נותנין לו שוחד ביום הכיפורים, שלא לבטל את ישראל שלא יקריבו את קרבנם, שנאמר: 'גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל'. גורלו של הקב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר: 'ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזירה'". ועיין רמב"ן לויקרא טז, ח וברבנו בחיי שם.

226 עיין ברמב"ן וברבנו בחיי על הפרשה שהקשו כיצד אנו מביאים שעיר אחד לעזאזל שהוא השטן? ועיין שם שתירצו שאנו מביאים את שני השעירים לה' והוא בגורל מחליט לתת חלק אחד לעזאזל. אולם מהר"ל כאן הולך בכיוון אחר: שני השעירים הם הסמל לאדם הישראלי - הדם שבו הוא רמז לנפש שהיא טהורה ויכולה להיכנס אל קודש הקודשים, ואילו גוף השעיר מסמל את החטאים שהם חיצוניים לאדם ונובעים מהסתת השטן - והם מוחזרים למקורם. וזהו השעיר שגופו ניתן לעזאזל שנעשה איברים איברים.

מסלול 1: יום ב, ח בתשרי
מסלול 2: יום ג, ח בתשרי
מסלול 3: יום ד, ז בתשרי
מסלול 4: יום ה, ו בתשרי

(ולא "והקריב") אֶת הַשְּׁעִיר" - הוא (=היינו) שישלח אותו החוצה (מהמקדש, רמו לשליחת החטאים החוצה מהאדם), כי החטאים בישראל אינם מצד עצמם, רק מצד החוץ באו, דהיינו מצד יצר הרע. ודבר שבא מצד החוץ, אפשר שישלח אותם גם כן מעליו.

ולכך צריך שיתן עליו גורלות. כי הגורל מתחייב זה מזה²²⁷, וכאן מפני שהם מקריבים קרבן לפני ולפנים מורה על מעלת נפשם מצד עצמם, מזה בעצמו מתחייב שישלחו שעיר לעזאזל. כי יש ליצר הרע - הוא השטן - חלק בישראל וישלחו אותו מעליו. ואם לא היו הגורלות, רק (ש)היה מקריב השעיר בפנים בעצמו והיה משלח השעיר בעצמו מפני דבר זה - אי אפשר, כי באולי חטא ישראל הוא מצד נפשם ומצד עצמם ולא שייך לשלח החוצה. אבל דבר זה שישלח השעיר הוא מצד השעיר שנכנס דמו לפני ולפנים, בזה נראה טהרת וקדושת ישראל מצד עצמם, מפני הקרבן שהוא לפני ולפנים.

ודבר זה - מה שישלח הם קדושים וטהורים מצד עצמם, מפני שיש להם נפש טהורה וקדושה, וחטאים של ישראל הם חטאים מבחוץ דהיינו מצד יצר הרע - אמרו במדרש (ב"ר סה): " (אמר יעקב: 'הֲנֵן עֲשׂוּ אָחִי אִישׁ שְׂעִיר) וְאֶנְכִי אִישׁ חֶלֶק' (בראשית כז, יא) - רבי לוי אמר: (משל) לקוץ (פירוש מי שיש לו קוצות, דהיינו בעל שער) וקרח, שהיו על שפת הגרון. עלה המוץ בקוץ ונסתבך בשערו. עלה המוץ בקרח, ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשו הרשע: כל השנה כולה הוא מתלכלך ואין לו במה יתכפר. אבל יעקב אבינו אינו כך, בא יום הכיפורים ומתכפר, כדאמר: 'כי ביום הזה יכפר עליכם'". עד כאן.

ומה עניין זה שהיה יעקב איש חלק ולא היה בו שער - יאמר שבביל כך שיום הכיפורים מכפר? ובשביל שעשו הוא בעל שער - לא יהיה לו כפרה?! אבל במדרש זה בא לבאר לך הדברים אשר אמרנו: כי יעקב נקי, וטהורה נפשו מן החטא, כי נפשו טהורה וקדושה מצד עצמה. רק מה שיש חטא בהם - הוא מן החוץ, מצד יצר הרע. ולכך באמת היה יעקב איש חלק ועשו בעל שער. כי החלק אין בו תוספת על עצם נפשו כלל, אבל הוא עומד בעצמו בלי תוספת ובלי חסרון.

ודבר זה היה ראוי אל יעקב, במה שהיה "איש תם", ופירוש תם - הוא שלם, ולכך היה יעקב איש חלק, שהחלק אין בו תוספת ואין בו חסרון כלל. אבל עשו היה בעל שער מפני שהשער יש בו תוספת וחסרון השערות, שהם גדלים תמיד, למה שהם גדלים (תמיד) ולא שייך בהם השלמה כמו שהוא שייך אל הגוף החלק, שהוא שלם בלי תוספת וחסרון²²⁸. ואין ספק שהחטא הוא תוספת על האדם, ושינוי באדם שיצא האדם

הערות - ילמד ענוים דרכו

227 כלומר הטלת הגורלות מחייבת שלא יכול להיות שניהם יצאו לה' או שניהם לעזאזל. אלא בהכרח אם האחד לה' - השני יצא לעזאזל. וזה מלמד שמעלת ישראל שטבעם מחובר אל קודש הקודשים הוא המחייב שחטאיהם אינם טבעיים להם, אלא נובעים מהסתה מבחוץ.

228 חילוק זה נמצא גם בדבריהם, שיעקב אומר: "יש לי כל" ועשו אומר: "יש לי רב". כי מי שאינו מצפה ליותר ממה שה' נותן לו - הוא שלם ואין לו יצר. כי היצר הוא התאוה להשלים החסר.

מסלול 1: יום ב, ח בתשרי	מסלול 3: יום ד, ז בתשרי
מסלול 2: יום ג, ח בתשרי	מסלול 4: יום ה, ו בתשרי

ממה שראוי להיות. ולכך בני יעקב - יש להם נפש שלמה מבלי תוספת ומבלי חסרון בעצמם, אם מתחבר בנפש חטא וזוהמא, במה שעצם נפשם יש להם השלמות - במהרה יוסר. ולכך מדמה חטא זה לאיש חלק, שאם עלה עליו המוץ מבחוץ, מאחר שהוא בעצמו חלק ושלם - אינו מקבל דבר עליו ובקל הוא מעבירו. וכך בעצמו שבקלות יוסר החטא מן אשר הוא שלם בנפשו, כי אין החטא שהוא תוספת עליו - מתחבר עמו. ולכך יום הכיפורים מעביר את החטא. והיה עשו איש שעיר כי השער אין בו שלמות בעצמו (הוא תמיד גדל ומשתלם), ולכך החטא שהוא תוספת עליהם מבחוץ - מתחבר עמו לגמרי ולא יובדל מאיתו. ולכך מדמה אותו לקוץ שהוא בעל שער שעלה בו המוץ בשערו שלא יוכל להבדל ממנו, שיש חיבור למוץ בשערותיו לגמרי.

ולפיכך היה קרבן ישראל שני שעירים גם כן, כי השעיר הזה יש בו שתי בחינות: הבחינה האחת - מצד דמו, הבחינה השנית - מצד גופו. כי מצד דמו השעיר הזה דמו דומה לדם האדם כמו שאמרנו לך למעלה, אבל מצד גופו הוא נקרא שעיר על שם השעירות שבו. ומפני שקרבן האחד היה מקריב דמו בפנים, ואין ראוי להקריב דמו בפנים, (אלא) רק בשביל שהדם בנפש יכפר בשביל שהדם הוא הנפש, וישראל יש להם נפש קדושה וטהורה והיא נקראת נפש אדם, רצה לומר: נפש שראויה לאדם, לא נפש בהמית. לכך הדם אשר יכפר עליהם הוא דם השעיר בפרט אשר דמו שהוא הנפש כמו דם האדם, ומפני כך דם הזה ראוי לכפר לפנים ולעשות ישראל קדושים וטהורים לגמרי כמו מלאכי השרת. ולכך היה קרבן זה שעיר. והשעיר השני לא נשחט, רק בגופו היה משלח אותו לעזאזל, כי הוא בא על חטא ישראל, אשר החטאים מתדמים בשער, שהם תוספת על האדם, כמו שהשערות אינם מגופו של אדם, רק תוספת כמו

הערות - ילמד ענויים דרכו

ומי שמרגיש שיש לו "רב" יותר ממה שצריך - ירצה תמיד להשיג עוד. וז"ל המהר"ל בנצ"י פרק יב: "ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין סד, א) 'הנצמדים לבעל פעור' - צמיד פתיל, 'זאתם הדבקים בה' - כשתי תמרות דבוקות זו בזו... כי היצר הרע משתוקק אל הדבר הרע, והיצר הרע מסית אותו לזה ומשתוקק לעבודה זרה. וכל אשר לא עבד עבודה זרה היה חסר, שכך היה יצרו לעבודה זרה. וכאשר היה שומע ליצרו ועבד עבודה זרה, לא היה חסר (כי מילא את רצון יצרו, עד שיתעורר היצר שוב)... ולכך נחשב להם הדבקות בעבודה זרה כמו צמיד, שכל זמן שאין הצמיד על הכלי - הוא חסר, וכאשר יש לו צמיד - הוא כלי שלם, ונחשב הצמיד והכלי דבר אחד... כמו כל דבר שיצרו של אדם תאב לו, הוא נחשב חסר מחמת יצרו, וכאשר הולך אחר יצרו נחשב זה השלמתו. ומה שכתוב: 'זאתם הדבקים בה', הדבקות הזו היא כשתי תמרות, כי הדבקות הזו היא מצד השלמות שיש באדם, והשלם יש לו חיבור אל השלם, כי הם דברים דומים ושווים, והדומה יש לו חיבור אל הדומה. ולפיכך אמר שהוא כמו שתי תמרות, שכל אחת ואחת שלמה בפני עצמה, רק מפני שהם דומים - מתחברים יחד. וכך ישראל, מצד השלמות שיש בהם יש להם חיבור אל השם יתברך, שהוא השלם האמיתי". כן הדבר שעשו היה מרגיש תמיד חוסר והיה לו יצר לחטוא, וכשהיה מתלכלך במוץ - הוא השלים את תחושת חסרונו, ולכן המוץ - החטא, היה מאוחד בו ממש. אבל יעקב שמצד עצמו שלם אין לו תחושת חוסר לתאוות החטא - החטא הוא כמו "צמידים" שאינו מתחבר ממש, וכמוץ על איש חלק - שבקלות הוא מסירו.

מסלול 1: יום ב, ח בתשרי
מסלול 2: יום ג, ח בתשרי
מסלול 3: יום ד, ז בתשרי
מסלול 4: יום ה, ו בתשרי

שאמרנו. ולכך השעיר השני שהיה נותן עליו עוונות ישראל, ושלח אותו לעזאזל - הוא גם כן שעיר מצד הבחינה השנית.

שאלות מנחות:

- ✦ מהי כוונת חז"ל שדווקא ישראל נקראים "אדם"?
- ✦ במה בא לידי ביטוי החילוק בין מי שהחטא טבעי בו למי שהחטא חיצוני לו? האם זה אומר שמי שהחטא חיצוני לו - יחטא פחות? מהו החילוק ביניהם בתהליך התשובה?
- ✦ במשל הקרח ובעל השער - בשלב ששניהם מלוכלכים במוץ, אצל מי ניכר יותר הלכלוך?
- ✦ כיצד השעיר - שדמו דומה לדם אדם - מעורר רחמים וכפרה על ישראל כשנזרק דמו לפני ולפנים?
- ✦ מדוע היכולת להכניס את הדם של השעיר הראשון אל תוך קודש הקודשים היא המחייבת שהשעיר השני ישולח למדבר?
- ✦ מדוע לא ציוותה התורה להביא שעיר אחד, את דמו להזות בקודש הקודשים ואת גופו לשלח למדבר?